

Nr 70

Utlåtande i anledning av motioner angående politisk information och propaganda på arbetsplatser.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 223 av herr Björk m. fl. samt II: 252 av herrar Bengtsson i Landskrona och Fridolfsson i Rödeby.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att de rättsliga förutsättningarna för politisk information och propaganda på arbetsplatser jämte gällande regler och praxis på detta område göres till föremål för utredning».

På utskottets begäran har remissyttranden avgivits av Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation och Sveriges akademikers centralorganisation. Därjämte har yttrande inkommit från Svenska arkitekters riksförbund.

Gällande bestämmelser m. m.

Rätten att utöva politisk verksamhet inneslutes i vissa av de medborgerliga fri- och rättigheterna, såsom yttrandefriheten, tryckfriheten och församlingsrätten eller församlingsfriheten. De båda förstnämnda har fastställts i grundlagarna, medan den sistnämnda icke reglerats vare sig i grundlagarna eller allmän lag. Sedan mer än 100 år tillbaka gäller emellertid, att församlingsfriheten, dvs. rättigheten för medborgarna att sammankomma för gemensam överläggning, opinionsyttring eller upplysning i allmän eller enskild angelägenhet, förutsättes såsom en i princip erkänd medborgerlig rättighet. Församlingsfriheten i vårt land har också bekräftats genom Sveriges anslutning till Europarådets konvention av den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, i vars artikel 11 föreskrives, att envar skall äga rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster och att utövandet av denna rättighet icke skall få underkastas andra inskränkningar än sådana som är angivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till allmän säkerhet, förebyggandet av oordning eller brott, hälsovården, skyddande av sedligheten eller av annans fri- eller rättigheter. I *allmänna ordningsstadgan* och *lagen om allmänna sammankomster*, båda av den 14 december 1956, har viss reglering skett av offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. I församlingsfriheten stadgas därigenom

vissa inskränkningar, som framstår som nödvändiga för att ordning och säkerhet i samhället skall kunna upprätthållas eller för att enskild medborgares fri- och rättigheter ej skall kränkas. Politiska möten och t. ex. demonstrationståg faller under lagen om allmänna sammankomster, som bl. a. äger tillämpning å sammankomst, som hålles för överläggning, opinionsyttring eller upplysning i allmän eller enskild angelägenhet och som anordnas för allmänheten eller till vilken allmänheten eljest äger tillträde.

Enligt lagen om allmänna sammankomster fordras tillstånd av polismyndighet för att inom stadsplanelagt område exempelvis på en gata eller annan allmän plats ordna en politisk demonstration eller ett politiskt möte. Även allmänna ordningsstadgan innehåller bestämmelser som i viss mån kan sägas begränsa den politiska verksamheten. Inom stadsplanelagt område får allmän plats inte utan tillstånd användas för ställningar för t. ex. politiska affischer. Lokala ordningsstadgor kan vidare innehålla begränsningar i rätten att affischera på och intill allmänna platser ävensom i fråga om rätten att använda högtalare o. d. vid propaganda som riktar sig till trafikanter på allmän plats.

Lagen om allmänna sammankomster avser — som framgår redan av namnet — inte enskilda möten och sammankomster. Likaledes avser föreskrifterna i allmänna ordningsstadgan och lokala ordningsstadgor endast verksamhet på allmän plats. Enskilda möten och sammankomster är ställda utanför direkt laglig reglering. När det gäller utövandet av politisk verksamhet på enskild plats, såsom inom enskilda företags områden och anläggningar är det i första hand ägaren eller innehavaren som har beslutanderätten. Ibland tar sig detta uttryck i särskilda föreskrifter. Det kan ske i form av ordningsregler utfärdade av en arbetsgivare. Sådana regler kan innehålla förbud mot exempelvis möten, affischering eller utdelning av broschyrer. Det förekommer även att i kollektivavtal intas bestämmelser i det aktuella hänseendet. Avtalet mellan Järnbruksförbundet och Svenska metallindustriarbetareförbundet för åren 1966—1968 innehåller exempelvis en bestämmelse av följande lydelse: Arbetare äger ej utan arbetsgivarens medgivande hålla möten inom arbetsområdet; ej heller må på arbetsplatsen under pågående arbete bedrivas agitation av något slag. Det har också hänt att rekommendationer utfärdats från centralt håll. Vid riksdagsvalet 1958 sände Svenska arbetsgivareföreningen till sina delägare ett cirkulär som bl. a. innehöll följande.

Man kan sålunda vänta sig, att arbetstagarna komma att göra framställningar om att på ett eller annat sätt få sprida vissa tidningar, broschyrer eller annat propagandamaterial inom företaget, att få sätta upp appeller på anslagstavlor etc. Det kan också tänkas, att sådana åtgärder kommer att vidtagas utan att företagsledningen över huvud taget tillfrågas.

Enligt vår mening bör inte någon form av politisk propaganda förekomma på arbetsplatsen, oavsett hur propagandan sprides. Det goda samarbete

inom företagen, som i alla övriga sammanhang eftersträvas, bör ej få riskeras genom en strid mellan olika politiska riktningar. Vi rekommendera därför delägarna att i både detta och andra sammanhang avslå sådana framställningar, som berörts ovan, och att även i övrigt söka hindra all form av politisk propaganda på arbetsplatsen.

Motionerna

I motionerna anförs bl. a.

Den ytterst restriktiva inställningen till varje form av politisk påverkan på arbetsplatser som präglar de privata arbetsgivarna kan sålunda tolkas som en ideologisk eftersläpning. Ur allmänt demokratiska synpunkter anses det vanligen önskvärt, att den politiska påverkan, som olika massmedia utövar, skall kunna kompletteras med påverkan från man till man. Människorna tillbringar en stor del av sitt liv på arbetsplatserna, där emellertid sådan påverkan anses olämplig. I praktiken förekommer naturligtvis politiska samtal på raster o. d. Det är emellertid otillfredsställande att frågan om vilka former av politisk påverkan som i detta sammanhang kan anses skäliga och rättsligt grundade inte blivit föremål för analys. En långtgående tolkning av arbetsgivarnas rättigheter kan framkalla irritation och stå i strid med det allmänna önskemålet om ökad politisk medvetenhet och kunskap hos medborgarna. Rimligt är att anställda på privata arbetsplatser i varje fall inte skall utsättas för starkare restriktioner än anställda i statlig eller kommunal tjänst. På alla arbetsområden gäller givetvis att politisk verksamhet, som stör arbetsprocesserna eller innebär ett obehörigt tryck mot enskilda, inte är önskvärd. Men med denna reservation kan man ändå överväga en något större rörelsefrihet än vad som nu föreligger. I samband med strävandena mot företagsdemokrati förtjänar det t. ex. att övervägas om inte de anställda bör ha större möjligheter att fritt förfoga över egna anslagstavlor på arbetsplatsen. Det är långtifrån säkert att man har behov av nya preciserade rättsregler i fråga om politisk information och propaganda på arbetsplatserna, men det faktiska läget och dess rättsliga förutsättningar kan förtjäna närmare undersökning, bl. a. för att främja en debatt kring problematiken och bidra till en modernare och mindre restriktiv praxis.

Remissyttrandena

LO och *TCO* har förklarat att de inte motsätter sig att den begärda utredningen kommer till stånd. *SACO* har uppgivit att organisationen för sin del inte känner något behov av en utredning i frågan men att organisationen inte heller ser något skäl att motsätta sig en sådan. *Svenska arkitekters riksförbund* har tillstyrkt motionsyrkandet.

SAF har en annan inställning till motionsyrkandet än övriga remissinstanser och avstyrker med bestämdhet motionerna. Föreningen uppger att de bestämmelser i det aktuella hänseendet som finns i kollektivavtal bör ses mot bakgrund av de erfarenheter man har från det förflutna. Därtill

kommer att bestämmelserna tillkommit i samförstånd mellan parterna. Föreningen anför vidare.

Mera väsentligt än förekomsten av formella bestämmelser i kollektivavtal synes dock vara att det är en sedan lång tid klart befast uppfattning i arbetslivet att politisk eller annan propaganda som kan inverka störande på produktionen bör undvikas. Denna uppfattning och inställning förtjänar knappast bli någon stridsfråga i våra dagar. Tillämpningen av regeln sker med det mått av flexibilitet som förhållandena medger och ett modernt samhälle kräver. Åtskilliga exempel härpå kan hämtas bl. a. från 1968 års valrörelse. Dessa exempel hänför sig ej minst till den privata sektorn av näringslivet.

Det sätt varpå motionärerna beskrivit de privata arbetsgivarna och deras organisationer stämmer överhuvudtaget illa med det samarbete i skilda former som förekommer på detta område sedan lång tid tillbaka. Detta samarbete har ett betydande egenvärde, och det bör enligt föreningens mening ej riskeras eller försvåras av den typ av politisering av förhållandena på en arbetsplats som motionärerna gör sig till talesmän för. Det förhåller sig ej så enkelt som motionärerna närmast synes ha utgått från, nämligen att det endast skulle finnas en politisk eller annan meningsriktning representerad på en och samma arbetsplats.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid 1960 års riksdag väcktes en motion av herr Senander m. fl. i samma fråga som den förevarande. Motionärerna ville få till stånd lagstiftning som tryggade rätten till politisk verksamhet inom enskilda företags områden under de anställdas fritid. Motionen avslogs av riksdagen. *Andra lagutskottet*, som behandlade motionen, anförde i sitt *utlåtande nr 71* i frågan.

Den sålunda förordade lagstiftningen innebär, att den enskildes rätt att bestämma över områden och anläggningar, vartill han har ägande- eller dispositionsrätt, begränsas, därigenom att rätten att förbjuda politisk verksamhet inom sådana områden betages honom. Ytterst skulle lagstiftningen således innebära inskränkning i den enskildes rätt att råda över sin egendom. Vidtagandet av en dylik inskränkning skulle stå klart i strid mot rådande rättsuppfattning. Utskottet avstyrker därför motionen.

Emellertid vill utskottet framhålla, att de anställdas önskemål i frågor av hithörande slag kan beaktas genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter och genom insatser från de vid företagen knutna företagsnämnderna.

Utskottet

I förevarande motioner yrkas utredning av de rättsliga förutsättningarna för politisk information och propaganda på arbetsplatser jämte gällande regler och praxis på området. Motionärerna säger att det rättsliga läget f. n. synes något oklart och menar att en kartläggning av förhållandena skulle främja en debatt kring frågan och bidra till en modernare och mindre restriktiv praxis.

Av grundläggande betydelse för det demokratiska samhällssystemet är den fria opinionsbildningen och rätten till politisk verksamhet. Det är av vital betydelse att de politiska partierna får goda möjligheter att föra ut sitt budskap till medborgarna. Ett sätt att nå detta mål är att begagna sig av arbetsplatserna.

Som framgår av bl. a. remissyttrandena råder delade meningar om lämpligheten av att politisk verksamhet bedrivs i anslutning till arbetsplatserna. Från arbetsgivarhåll har gjorts gällande att det kan äventyra ett gott samarbete inom företagen. För att undvika politisk verksamhet har arbetsgivare stundom utfärdat föreskrifter med syfte att begränsa möjligheterna till propaganda. Liknande bestämmelser återfinns i olika kollektivavtal. Mot detta sätt att se på frågan står den uppfattning som återspeglas i motionerna, nämligen att det är viktigt att man främjar politisk medvetenhet och kunskap och att man därför bör tillvarata möjligheten att nå människorna via arbetsplatserna.

Mot bakgrund av det anförda vill utskottet för sin del ansluta sig till tanken att det kan vara lämpligt att Kungl. Maj:t låter undersöka under vilka förutsättningar och i vilken omfattning politisk informationsverksamhet och propaganda förekommer på arbetsplatserna. Undersökningsmaterialet kan sedermera utgöra grundval för en bedömning av frågan huruvida några åtgärder är påkallade.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 223 och II: 252 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anför.

Stockholm den 28 oktober 1969

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand (s), Dahlberg (s)*, Hübinette (m), Wanhainen (s)*, Österdahl (fp), Kilsmo (fp), Andreasson (cp) och Ivar Andersson (s);

från andra kammaren: herrar Gustavsson i Alvesta (cp), Jönsson i Ingemarsgården (fp), Fredriksson (s), Göransson (s), Nilsson i Kalmar (s), fru Sigurdsen (s), herr Åkerlind (m) och fru Håvik (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.